

הגילוי הנפלא של מרן ה"חתם סופר" המתקה לאותיות מ"י של שם אלקי"ם - להאמין בהנהגת הטבע כי אל"ה מעשי ה'

בפרשתנו פרשת בא (שמות יב-מ): "ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה, ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים". רש"י מפרש מה שכתוב שישבו במצרים ת"ל שנה, הגם כי למעשה לא ישבו במצרים רק ר"י שנה משירדו יעקב ובניו למצרים, שהכוונה בזה בצירוף מה שישבו כגרים בשאר ארצות:

"אשר ישבו במצרים, אחר שאר הישיבות שישבו גרים בארץ לא להם. שלשים שנה וארבע מאות שנה - בין הכל. משנולד יצחק עד עכשיו היו ארבע מאות שנה, משהיה לו זרע לאברהם נתקיים (בראשית טו-יג) כי גר יהיה זרעך, ושלשים שנה היו משנגזרה גזירת בין הבתרים עד שנולד יצחק... וכשתמנה ארבע מאות שנה משנולד יצחק, תמצא מביאתן למצרים עד יציאתן ר"י שנה, וזה אחד מן הדברים ששינו לתלמי המלך".

כוונת רש"י היא למה שמצינו בגמרא (מגילה ט.ו), כי שבעים ושנים זקנים שתרגמו את התורה לתלמי המלך שינו לתרגם פסוק זה: "ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים ובשאר ארצות ארבע מאות שנה". אולם כל מתבונן ישכיל ויבין כי עדיין מוטלת עלינו החובה ליישב הפליאה, מאחר שלא ישבו ישראל במצרים עצמה כי אם ר"י שנה, מה ראה הכתוב על ככה לומר: "ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה".

"למען שייתי אותותי אלה בקרבו"

פתח דברינו יאיר בפסוק הראשון בפרשתנו (שמות יא-א): "ויאמר ה' אל משה, בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו למען שייתי אותותי אלה בקרבו, ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתי בם וידעתם כי אני ה'". וכתב ה"פנים

יפות" פרשת ויחי (בראשית מח-ד"ה וירא ישראל) ביאור נפלא על כך כפי שהבין בגודל השגתו מדברי רבינו האריז"ל (שער הכוונות פסח דרוש א), כי השם אלקי"ם מתחלק לשני חלקים, ג' אותיות הראשונות אל"ה הן מצד החסד, וב' אותיות האחרונות מ"י הן מצד הדין.

והנה כאשר באו משה ואהרן אל פרעה בשליחותו של הקב"ה שיוציא את ישראל ממצרים, כתוב (שמות ה-ב): "ויאמר פרעה מי ה' אשר אשמע בקולו לשלח את ישראל". הזכיר בכוונה תחילה ב' אותיות מ"י משם אלקי"ם, כדי להגביר בהן את הדין על ישראל. אולם הקב"ה המתיק את הדין על ידי ג' אותיות אל"ה משם אלקי"ם שהן מצד החסד, ועל זה נאמר כאן: "למען שייתי אותותי אלה בקרבו" - אל"ה דייקא, כדי להמתיק הדין מישראל.

על פי הקדמה זו מפרש ה"פנים יפות" כמין חומר, שיח סוד שרפי קודש בין יעקב אבינו ליוסף הצדיק בפרשת ויחי (בראשית מח-ח):

"וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה, ויאמר יוסף אל אביו בני הם אשר נתן לי אלקים בזה, ויאמר קחם נא אלי ואברכם". ופירש רש"י: "וירא ישראל את בני יוסף, ביקש לברכם ונסתלקה שכינה ממנו, לפי שעתידי ירבעם ואחאב לצאת מאפרים והוא ובניו ממנשה. ויאמר מי אלה, מהיכן יצאו אלו שאינן ראויין לברכה. בזה, הראה לו שטר אירוסין ושטר כתובה, וביקש יוסף רחמים על הדבר ונחה עליו רוח הקודש".

הביאור בזה, כי כאשר השם אלהי"ם הוא ביושר, אז שולט החסד של אותיות אל"ה על הדין של אותיות י"ם, אבל כאשר הצירוף הוא מ"י אל"ה, אז שולט הדין של אותיות מ"י על החסד של אותיות אל"ה. הנה כי כן זהו ששאל יעקב: "מי אלה", מדוע שולט עליהם הצירוף של דין מ"י אל"ה, שמזה מוכח שאינם ראויים לברכה. על כך אמר יוסף: "בני הם אשר נתן לי

אלקים בזה" - אלקי"ם דייקא אל"ה לפני י"ם, כי אצלם הצירוף הוא ביושר, ומה שנהפך לדין הוא רק אצל ירבעם ואחאב, ויהוא ובניו שהיו רשעים, וביקש יוסף רחמים עליהם וחזרה השכינה ליעקב כדי שיברכם.

בדרך זו מפרש ה"פנים יפות" בפרשת וישלח מה שכתוב אצל עשו כשנפגש עם יעקב (בראשית לג-ה): "וישא את עיניו וירא את הנשים ואת הילדים ויאמר מי אלה לך, ויאמר הילדים אשר חנן אלקים את עבדך". כי עשו הרשע נשא את עיניו לעורר הדין על יעקב ובניו, לכן אמר: "מי אלה לך" - הזכיר השם אלקי"ם בצירוף של מ"י אל"ה, כדי להשליט הדין של אותיות מ"י על החסד של אותיות אל"ה. על כך השיב לו יעקב בחכמתו: "הילדים אשר חנן אלקים את עבדך" - הזכיר הצירוף של שם אלקי"ם ביושר, שאותיות החסד אל"ה קודמות ושולטות על אותיות הדין מ"י.

ביאור דברי ה"פנים יפות"

ע"פ דברי תלמידו ה"חתם סופר"

והנה כלל גדול למדנו מתורתם של רבותינו הקדושים ז"ע, כי בכל רמז צריך לחקור ולמצוא הלקח הנשגב בעבודת ה' הטמון בו. ואם בכל הרמזים כך, על אחת כמה וכמה ברמז הזה: "למען שייתי אותותי אלה בקרבו", שהקב"ה מבקש: "ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתי בם" - אותיות אל"ה ששם במצרים. ובכך הבה נתבונן: א) מהו הביאור שהאותיות מ"י משם אלקי"ם הן דין ואותיות אל"ה חסד. ב) מהי העבודה המוטלת עלינו להמתיק הדין של מ"י על ידי אותיות אל"ה.

רחש לבי דבר טוב אומר אני מעשי למלך, מאן מלכי רבנו, לברר מקחו של צדיק דברי הרב הגה"ק בעל "פנים יפות" בשם האריז"ל, מדברי תלמידו המובהק מרן ה"חתם סופר" ז"ע,

[כפי שמכתירו ב"חתם סופר" (בראשית כד-כז): "קיבלתי ממורי הגאון בעל ספר הפלאה", ומביא בשמו יותר ממאתיים הקדמות בנגלה ובנסתר]. והנה מה שכתב ב"חתם סופר" פרשה זו (בדיבור הראשון שנת תק"ס) דברים נפלאים על ענין זה בכתב יד קדשו:

"למען שיתי אותותי אלה בקרבו. בילקוט ראובני כתב דפרעה היה יודע שם מ"י, על כן אמר (שמות ה-ב) מ"י ה' אשר אשמע בקולו, אבל שם אל"ה לא ידע, על כן אמר למען שתי אותותי אל"ה בקרבו עד כאן דבריו. והדברים עומדים ברומם של עולם בסוד (ישעיה מ-כו) [שאו מרום עיניכם וראו] מ"י ברא אל"ה, מכל מקום אראה להסביר בו על דרך הפשוט המובן.

ואומר כי התנהגות השי"ת עם ישראל על פי טבע ונס נסתר, כמו שכתב רמב"ן בתורה כמה פעמים וכבר הזכרנו זה לעיל, ואותה ההנהגה הוא בחינת מ"י ובחינת אל"ה כמו שיתבאר אי"ה, לכן אמרו הטב"ע בגימטריא אלהי"ם עיין תשובות חכם צבי (סימן יח), כי אלהי"ם אותיות מ"י אל"ה כידוע.

כי הנה כשח"ו השי"ת בתכלית ההסתר, ומניח העולם למקרי זמן והטבע, אזי הוא בחינת מ"י לשון נסתר לא ידענו מי הוא, וכשהוא מתנהג בנסים נפלאים ומשנה הטבע כקריעת ים סוף וכדומה, אשר עין בעין נראה לעין כל כי ה' עומד ומשגיח עלינו, אזי נקרא בבחינת את"ה כמדברים לנוכחו פנים בפנים, או הוא קורא עצמו בחינת אנ"י כמדבר בעדו.

אמנם הנהגה הממוצעת, שהוא מנהיג הטבע ברצון לעשות רצון יראיו בדרך הטבע, אזי אמר (דברים לב-לט) [ראו עתה כי] אני אנ"י הו"א, פירוש, בחינה מצורפת ממדת אנ"י ומדת הו"א, כי נראה כאילו הניח הכל למקרים כמסתיר פניו בבחינת הו"א, אבל באמת הכל בהשגחה בבחינת אנ"י, וזהו שמסיים (שם) אנ"י אמית ואחיה מחצתי ואנ"י ארפא.

וזהו פירוש צירוף אותיות אלהי"ם - מ"י אל"ה, רצונו לומר מצד אחד בחינת מ"י, ומצד השני אם אנו בוחנים דרכיו כי כל סיבות הטבע בהשגחה נפלאה ממנו יתברך, אנו מורים באצבע אל"ה הם דרכי ה' ועלילותיו יתברך שמו".

הנהגת הטבע משם אלהי"ם בגימטריא הטב"ע

טרם שנמשיך בלשון קדשו של ה"חתם סופר" נרחיב קצת לבאר מה שאמר עד הנה,

פנים יפות בשם האריז"ל: פרעה עורר דין על ישראל מב' אותיות מ"י, באומרו: מ"י ה' אשר אשמע בקולו"

הקב"ה המתיק את הדין מאותיות מ"י על ידי אותיות אל"ה ככתוב: "למען שיתי אותותי אל"ה בקרבו"

חתם סופר: שם אלהי"ם בגימטריא הטב"ע מתחלק לשני חלקים, לאותיות מ"י ולאותיות אל"ה אותיות מ"י הן בעת ההסתר ששואלים מ"י עשה זאת, אותיות אל"ה הן בעת גילוי כל אל"ה מעשי ה'

כפירת פרעה:

"מי ה' אשר אשמע בקולו"

נחזור לדברי ה"חתם סופר" שממשיך לבאר לפי זה כפירתו של פרעה מלך מצרים (שמות ה-ב): "ויאמר פרעה מי ה' אשר אשמע בקולו לשלח את ישראל, לא ידעתי את ה', וגם את ישראל לא אשלח", והנה הדברים בלשון קדשו:

"והנה הכופרים שבדורות הראשונים אמרו, כי הו"י"ה יתברך שמו שהוא כל ההיות כולם, סר השגחתו מן התחתונים והוא בבחינת מ"י, והנה פרעה בא על משה רבינו ע"ה בשני טענות, א' שאמר מ"י הו"י"ה אשר אשמע בקולו, אותו שהוא כל ההיות אשר אתה אומר שאשמע בקולו, שקר אתה עונה בו, כי הוא בבחינת מ"י בתכלית ההסתר ואינו משגיח עלינו כלל, לא ידעתי את הו"י"ה, כי הוא רחוק ונעלה ממנו..."

וזאת שנית אמר, וגם ישראל לא אשלח, כלומר אי נמי אודה שהשם יודע, אם כן פשיטא שלא אשלח את ישראל, כי איך ראה והביט זמן רב עמל כזה, אלא על כרחך דין הניין ליה [הוא נהנה מזה] ורוצה הוא בעמלן של ישראל, ואיך אשלחם וכי שייך אצלו שינוי, שבתחילה ראה והביט ועכשיו נכמרו רחמיו עליהם, ואותו רשע לא ידע כי הקב"ה מאריך אפיה וגובה דיליה.

על כן אמר [הקב"ה], עתה אשית אותותי אל"ה בקרבו, שידע כי לפעמים הוא בחינת מ"י, ולפעמים מתנהג בבחינת הנקראת אל"ה, ולפעמים ועל הרוב בצירוף שניהם כנ"ל. ולמען תספר את אשר התעללתי במצרים, פירוש מזה ידעו ישראל כי דרכי להאריך אפי, ובסוף גובה שלו ואינו מוותר, ואת אותותי אשר שמתני בס, היינו אותיות מ"י אל"ה, וידעתם כי אנ"י הו"י"ה יתברך שמו דייקא, וקל להבין".

על פי מה שכתבו הקדמונים והובא ב"פרדס רמונים" להרמ"ק (שער יז פרק ד), כי הנהגת הנס למעלה מדרך הטבע שרשה מן השם הו"י"ה ברוך הוא המהווה כל הויות, ואילו הנהגת הטבע שרשה משם אלקים לכן הטב"ע בגימטריא אלהי"ם,

ומבאר ה"חתם סופר" כי כאשר הקב"ה מנהיג את העולם בדרך הנס למעלה מדרך הטבע בלי שום הסתר, אנו מדברים אל הקב"ה בלשון נוכח "אתה", [כנוסח הברכות: "ברוך אתה ה'"], כפי שמדבר בן אל אביו המתגלה אליו, וגם הקב"ה מכנה עצמו אז בלשון נוכח "אני" [על דרך הכתוב "אני ה'"], וכאשר הקב"ה מנהיג את העולם במעטה של הסתר גמור, אז אנו מדברים אל הקב"ה בלשון נסתר "הוא".

אולם יש הנהגה שהיא ממוצעת, כאשר הקב"ה מנהיג את העולם בדרך הטבע, אלא שגם בתוך הטבע הוא מגלה אהבתו למלא את רצון יראיו, כי אז הנהגה זו היא בבחינת שילוב של "אני" מצד ההתגלות עם בחינת "הוא" מצד ההסתר של הטבע, ועל זה אומר הקב"ה (דברים לב-לט): "ראו עתה כי אני אני הוא" - אפילו בזמן של הסתר פנים ראו והתבוננו כי "אני הוא", גם בתוך ההסתר של "הוא" מתגלה הגילוי של "אני", שהרי "אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא".

לפי זה מבאר ה"חתם סופר" כי זהו ביאור ענין שם אלקי"ם שמתחלק לב' בחינות של מ"י עם אל"ה, כי מאחר שהנהגת הטבע היא משם אלהי"ם בגימטריא הטב"ע, לכן יש בו אותיות מ"י שרומזו על ההסתר הגדול שבתוך הטבע, עד כדי כך שהגוים הבלתי מאמינים שואלים "מי" הוא זה שעושה דברים כאלה. אמנם אנו מאמינים בני מאמינים עונים לעומתם באותיות אל"ה, כלשון קדשו של ה"חתם סופר" שאנו מורים באצבע: "אל"ה הם דרכי ה' ועלילותיו יתברך שמו".

יחוד "שמע ישראל" בבחינת "מי ברא אלה"

ועתה בא וראה כי על פי האמור יפתח לנו פתח להבין מה שכתוב בפרשת ויגש, כשירד יעקב למצרים ונפגש עם יוסף אחרי שלא ראהו כ"ב שנה (בראשית מו-כט): "ויאסור יוסף מרכבתו ויעל לקראת ישראל אביו גושנה, וירא אליו ויפול על צואריו ויבך על צואריו עוד". ופירש רש"י: "אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו, ואמרו רבותינו שהיה קורא את שמע". וצריך ביאור מה ראה יעקב אביו על ככה לקרוא שמע מיד כשירד למצרים.

ונראה לבאר הענין בזה על פי מה שמצינו חידוש גדול בתיקוני זוהר (תיקון מט פה:), כי ענין המצוה לקרוא שמע פעמיים ביום שחרית וערבית, הוא כדי לקיים בכך מקרא שכתוב: "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה", כי שמ"ע נוטריקון ש'או מ'רום ע'יניכם, ובפסוק היחוד "שמע ישראל" ישנן כ"ה אותיות, נמצא כי בקריאת שמע פעמיים ביום יש חמישים אותיות כמספר מ"י, לרמז על מה שכתוב: "וראו מי ברא אלה". והנה הם דברי התיקונים:

"בראשית ברא אלקי"ם. שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה, מ"י אל"ה הוא אלקי"ם, מי ברא לאלה, ש'או מ'רום ע'יניכם דא קריאת שמע ראשי תיבין שמ"ע דמייחדין ישראל לקודשא בריך הוא פעמיים, ותשכחו תמן מ"י דאיהו כללא דחמשין אתוון".

ולפי כל האמור הביאור בזה, כי בפסוק היחוד "שמע ישראל" שאנו מייחדים את הקב"ה שחרית וערבית, כוונתנו להעיד על הקב"ה שהוא אחד יחיד ומיוחד, והוא לבדו עשה עושה ויעשה לכל המעשים, נמצא כי פסוק זה הוא בבחינת: "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה", לבטל הכפירה של פרעה מלך מצרים שנשאר בשאלה: "מי ה' אשר אשמע בקולו".

מעתה יש לומר כי כאשר ירד יעקב למצרים ונפגש עם יוסף הצדיק, השיג ברוח קדשו שעתידים זרעו ישראל להיות בגלות מצרים, אשר הקליפה הגדולה של מצרים היא כפי שהתברר אחר כך בכפירתו של פרעה מלך מצרים: "מי ה' אשר אשמע בקולו", לכן קרא מיד "שמע ישראל", שבפסוק זה אנו מכריזים אמונתנו הטהורה בה', שהקב"ה אחד יחיד ומיוחד עושה כל המעשים הנעשים תחת השמש.

אותיות מ"י הן דין מצד השאלה של מ"י,
אותיות אל"ה הן חסד מצד האמונה כי אל"ה הם מעשי ה'

"שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה",
ליישב השאלה של מ"י עם התשובה של אל"ה מעשי ה'

אריז"ל: ישראל היו צריכים להיות במצרים ת"ל שנה,
כדי להמתיק הדין מה' שמות אלקי"ם בגימטריא ת"ל

חשבון נפלא איך השלימו ישראל את ההמתקה של ת"ל שנה,
בתוך ר"י שנה שהיו בשעבוד הגלות במצרים

"מי חכם וישמר אלה" ויתבוננו חסדי ה'"

יומתק לפרש בזה דברי דוד המלך נעים זמירות ישראל (תהלים קז-מג): "מי חכם וישמר אלה ויתבוננו חסדי ה'". הזכיר ב' תיבות מ"י אל"ה שהם אותיות אלהי"ם, ועל זה אמר: "מי חכם" שרוצה להמתיק הדין מב' אותיות מ"י של שם אלקי"ם, העצה על כך היא, "וישמר אלה" – שישמר בזכרונו תמיד התשובה הברורה כי אל"ה הם מעשי ה', ובזכות אמונה זו, "ויתבוננו חסדי ה'" – שיומתקו הדינים ויתגלו חסדי השם הוי"ה.

וזהו שרמז הקב"ה למשה רבינו בהכנה למתן תורה (שמות יט-ו): "אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל" - אל"ה דייקא, כי תכלית קבלת התורה היא לפרסם בעולם כי כל אל"ה הם מעשי ה'. וזהו שנאמר (ישעיה סו-ב): "ואת כל אל"ה ידי עשתה ויהיו כל אל"ה נאום ה'". וכן כתוב (הושע יד-י): "מ"י חכם ויבן אל"ה נבון וידעם, כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם".

חשבתי דרכי לפרש בזה מה שאמר איוב ירא ה' בעל היסורים לחבריו (איוב יב-ט): "מי לא ידע בכל אלה כי יד ה' עשתה זאת, אשר בידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש". על פי מה שמבואר בגמרא (סוטה יא.) כי איוב היה אחד משלשה יועצי פרעה בלעם איוב ויתרו, ולפי ששתק ולא ברח כיתרו נידון ביסורים.

לפי זה יש לומר כי אחרי שבאו על איוב יסורים קשים, עשה חשבון הנפש והבין כי הסיבה לכך היא, משום ששתק ולא מחה בדברי הכפירה של פרעה: "מי ה' אשר אשמע בקולו", לכן כדי לתקן ענין זה קיבץ את רעיו ושומעי לקחו, והכריז לפניהם את השאלה של מ"י והתשובה הברורה של אל"ה באומרו: "מי לא ידע בכל אל"ה כי יד ה' עשתה זאת, אשר בידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש".

"שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה"

מעתה יאירו עינינו וישמח לבנו להבין בדרך השווה לכל נפש, דברי מורו ורבו הגה"ק בעל "פנים יפות" כפי שהבין מתורתו של רבינו האריז"ל, כי ב' אותיות מ"י האחרונות משם אלקי"ם הן דין, וההמתקה היא על ידי ג' אותיות ראשונות אל"ה, שהרי מקרא מלא דיבר הכתוב (תהלים לב-י): "רבים מכאובים לרשע והבוטח בה' חסד יסובבנו". וכן כתוב (שם לד-יא): "כפירים רשו ורעבו ודורשי ה' לא יחסרו כל טוב".

הנה כי כן לפי מה שנתבאר מדברי ה"חתם סופר", כי השם אלקי"ם מתחלק לשני חלקים אותיות מ"י ואותיות אל"ה, כי אותיות מ"י הן רמז על ההסתר שבתוך הנהגת הטבע, שגורם לנבראים לחקור ולשאול מ"י הוא זה הפועל ועושה כל זה. לכן הכופרים בה' שבחרו להישאר עם שאלה זו, כפרעה הרשע שאמר: "מי ה' אשר אשמע בקולו", הרי הם ממשיכים על עצמם מדת הדין מב' אותיות מ"י, כפי שאמנם קרה לפרעה והמצרים שהכה אותם הקב"ה מכות נמרצות.

אולם עבודת הקודש של בני ישראל היא, לפרסם בעולם תשובה ברורה לשאלה של מ"י, למען דעת כל עמי הארץ כי כל אל"ה הם מעשה ה' המהוה כל היות, ועל ידי זה הם ממתיקים הדין מב' אותיות מ"י. נמצא לפי זה כי ג' אותיות אל"ה, הם צינור להמתיק את הדין של שם אלקי"ם מצד אותיות מ"י, על ידי התחברות עם השם הוי"ה שמהוה כל היות.

וזהו ביאור דברי הנביא (ישעיה מ-כו): "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה, המוציא במספר צבאם לכולם בשם יקרא". כי החובה מוטלת על כל אחד מישראל לפרסם בעולם תשובה ברורה על השאלה: "מי ברא אלה", ועל ידי פרסום אלקותו יתברך בעולם שהוא ברא הכל, אנו ממתיקים הדין של אותיות מ"י על ידי אותיות אל"ה.

ת"ל שנה בגלות מצרים כנגד ה' שמות אלקים

בדרך זו במסילה נעלה מה שיעדנו בתחילת המאמר ליישב מקרא שכתוב: "ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה", וקשה שהרי למעשה לא ישבו במצרים כי אם ר"י שנה. ויש לומר על פי מה שכתב ה"מגלה עמוקות" (פרשת שמות ד"ה שמות בני ישראל) כי מצרי"ם היא אותיות מצר י"ם, לרמז שהיתה להם אחיזה באותיות מ"י של שם אלקים, אשר לפי המבואר ביקשו לעורר משם את הדין על ישראל.

עוד זאת נקדים מה שגילה לנו רבינו האריז"ל ב"שער הפסוקים" בפרשתנו (על פסוק זה ומושב בני ישראל), כי בני ישראל היו צריכים להיות בגלות מצרים ת"ל שנה, כנגד ה' שמות אלהי"ם שעולים בגימטריא ת"ל, והנה הדברים בלשון קדשו:

"הנה ת"ל שנים הנזכר בפסוק הם כנגד ה' שמות אלקים שעולים בגימטריא ת"ל... ועל כן תמצא בפרשה קטנה של (שמות ב כג-כה) ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים, נזכרים שם ה' פעמים אלקים, והם אלו, ותעל שועתם אל האלקים, וישמע אלקים את נאקתם, ויזכור אלקים את בריתו, וירא אלקים את בני ישראל, וידע אלקים, ואז באה הגאולה כנסמך (שם ג-א) ומשה היה רועה, וזה סוד (שם ז-ט) והנה לא שמעת עד כה, פירוש עד כ"ה אותיות שבה' שמות אלקים".

כאשר נתבונן בדברי קדשו נראה שכוונתו לפרש הטעם, שהקדים הקב"ה לגאול את ישראל לפני שהיו בפועל בשעבוד מצרים ת"ל שנה, כי מה שהיו צריכים להיות בגלות מצרים ת"ל שנה, הוא כדי להמתיק את הדין של ה' שמות אלקים, אך בזכות זעקתם שוועתם ונאקתם אל האלקים מן העבודה, הקדימו להמתיק את הדין מה' שמות אלקים, והרי זה נחשב כאילו היו במצרים ת"ל שנה.

והוסיף האריז"ל על זה רמז נפלא, כי מטעם זה הזכיר הכתוב בזעקתם של ישראל לה', ה' שמות אלקים בג' פסוקים הסמוכים זה לזה (שמות ב כג-כה): "ויזעקו ותעל שוועתם אל האלקים מן העבודה, וישמע אלקים את

נאקתם ויזכור אלקים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב, וירא אלקים את בני ישראל וידע אלקים". ללמדנו כי בזכות זעקתם לה' המתיקו את הדין של ה' שמות אלקים, לכן מיד אחר כך נתגלה הקב"ה למשה במראה הסנה כדי שילך בשליחותו להוציא את ישראל ממצרים.

ויש לבאר הענין מדוע היו צריכים להמתיק ה' שמות אלקים במצרים, על פי מה שהאריך האריז"ל ב"שער הכוונות" (פסח דרוש א) וב"שער הפסוקים" (פרשת שמות), כי הנשמות שירדו למצרים נפגמו בחטא עץ הדעת בהיותם כלולים באדם הראשון. והנה מבואר ב"שער הפסוקים" (פרשת בראשית דרוש ב) בפגם הששי שגרם אדם הראשון בחטא עץ הדעת, שעורר בחטאו ה' גבורות שלא נמתקו על ידי ה' חסדים, מעתה מבואר היטב הטעם שהיו צריכים להיות בגלות מצרים להמתיק ה' שמות אלקים שנתעוררו בחטא עץ הדעת.

מתוך ר"י שנה עבדו בלי שבתות ק"פ שנה

אמנם עדיין צריך ביאור מדוע אם כן נשארו בגלות מצרים דוקא ר"י שנים. זאת ועוד, איך כתוב שישבו בארץ מצרים ת"ל שנה. ונראה ליישב הענין בזה, על פי מה שלמדנו מדברי הרב ומדברי התלמיד - ה"פנים יפות" וה"חתם סופר" זי"ע, כי שורש הדין של השם אלקים הוא מב' אותיות מ"י שבו, וההמתקה היא על ידי ג' אותיות אל"ה.

מעתה אמינא חידוש גדול, כי הן אמת שהיו צריכים להיות בקושי השעבוד ת"ל שנה, כדי להמתיק ה' שמות אלקים שעולים ת"ל, אולם בזכות שאפילו בגלות מצרים כאשר היו תחת קליפת פרעה שזעקו: "מי ה' אשר אשמע בקולו", ועם כל זאת האמינו בה' שכל אל"ה ידו עשתה וזעקו אליו שיושיעם, זכו להמתיק הדין של ה' פעמים מ"י מה' שמות אלקים על ידי ה' פעמים אל"ה, ולכן היו בגלות מצרים רק ה' פעמים אל"ה שעולה ק"פ שנה.

ואם תאמר הלא היו במצרים ר"י שנה ולא ק"פ שנה, אבל כאשר נתבונן נראה כי החשבון הוא נפלא מאד, על פי מה שכתב "בעל הטורים" על הפסוק (שמות א-א): "ואלה שמות בני ישראל

הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו" - ישראל ה'באים ראשי תיבות וסופי תיבות מילה. א'ת יעקב א'יש סופי תיבות שבת, לומר לך שבביל שבת ומילה ששמרו במצרים נגאלו".

מבואר מזה כי כשבאו עם יעקב למצרים הביאו עמיהם את המסורת לשמור שבת ומילה ובזכות זה נגאלו. וכן מבואר במדרש (שמו"ר ה-יח): "שהיו בידם מגילות שהיו משתעשעין בהם משבת לשבת לומר שהקב"ה גואלן, לפי שהיו נוחין בשבת". [ומה שמבואר במדרש (שמו"ר א-כח) כי משה רבינו בחר להם את יום השבת למנוחה, היינו שעד אז שמרו את השבת שלא בהסכמת המצרים, ומשה פעל אצל פרעה שיוכלו לשמור שבת בהסכמתו בלי שיענישו אותם המצרים].

יומתק לפרש בזה מצות שמירת שבת בעשרת הדברות השניים בפרשת ואתחנן (דברים ה-ב): "שמור את יום השבת לקדשו כאשר צוך ה' אלקיך... וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויוציאך ה' אלקיך משם ביד חזקה ובורוח נטויה, על כן צוך ה' אלקיך לעשות את יום השבת". פירוש, כי בזכות שמירת שבת נגאלו ממצרים.

והנה שבת הוא חלק שביעי מכל הימים, נמצא לפי זה כי מתוך ר"י שנה שהיו ישראל בגלות מצרים, חלק שביעי הן שלשים שנה של שבתות שלא עבדו בהם, נשארו בדיוק ק"פ שנה שהיו בגלות מצרים כמספר ה' פעמים אל"ה, ובכך המתיקו את ה' פעמים מ"י מה' שמות אלקים, והרי זה נחשב כאילו היו במצרים ת"ל שנה.

הנה כי כן זהו פירוש הפסוק: "ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים" - ר"י שנים במצרים של המצרים, שביקשו לעורר את הדין על ישראל מאותיות י"ם, הנה על ידי שישבו במצרים ר"י שנים, שמתוכם עבדו את המצרים בלי שבתות ק"פ שנה כמספר ה' פעמים אל"ה, ועל ידי זה המתיקו הדין מה' פעמים מ"י של ה' שמות אלקים, והרי זה נחשב כאילו היו שם "שלשים שנה וארבע מאות שנה", על ידי שהמתיקו הדין מה' שמות אלקים שעולים בגימטריא ת"ל.

לעילוי נשמת הגאון רבי שלום חיים בן עליזה זצ"ל נדבת דה. רפאל ולימור מהדב הי"ו

לקבלת המאמרים באימייל: mamarim@shvileipinchas.com